

Research Paper

Measuring social and cultural capital with emphasis on the willingness to reside in urban spaces; Case study of Amirabad neighborhood in Tehran

Saadiyeh Salehi¹, Rouhollah Nosrati^{2*}

Received: Sep. 21, 2024; Accepted: Jan. 8, 2025

ABSTRACT

The relationship between humans and places, and consequently the sense of spatial and social belonging to urban spaces, has been one of the most important research topics in urban anthropology and sociology. Although the economic capital has significant effect on choosing a place of residence, the factors that enable one to stay and continue living in the chosen place, creating a sense of belonging and attachment to it, and making it difficult to leave, are social and cultural factors that are produced and reproduced within individuals' living spaces. In the present study, inspired by Bourdieu's theoretical approach, the social structures influencing individuals' decisions in choosing a place to live and the willingness to reside in District 6 of Tehran were examined. The field of study of the present research was the Amirabad neighborhood of Tehran, where the relationships between social capital, cultural capital, lifestyle, and the inclination to reside in the neighborhood were examined using survey methods and structural equation modeling. The results of the study indicated that the choice of residence is not only the outcome of structural factors such as security, social capital, and local amenities but is also influenced by individual actions and daily decisions related to lifestyle and leisure. Furthermore, habitual consumption patterns and leisure styles play a decisive role in the choice of residence for citizens.

Keywords: social capital, cultural capital, lifestyle, intention to live, housing

---

1. Master, Department of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

✉ ssalehi1996@gmail.com

* Corresponding Author

2. Assistant Professor, Department of Anthropology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

✉ r.nosrati@ut.ac.ir

INTRODUCTION

The city of Tehran and its urban spaces have undergone significant changes and transformations in the past five decades in terms of development and formation. The choice of living location and the inclination to continue living in a place are influenced by various factors and components. Although the choice of living location and the desire to stay in a neighborhood may initially seem like a simple phenomenon, it is, in fact, a complex and multifaceted phenomenon resulting from the interaction of various factors. Among the various factors that play a role in shaping individuals' preferences and choices, some factors have a more significant impact. The choice of living location and the sense of belonging to a place as a social phenomenon represent a convergence of the agency and selection power of individuals on one hand, and the structural power of the field in limiting or empowering decision-makers within this field on the other hand.

Most analyses of individuals' decisions in choosing housing and living locations have been primarily economic, with less attention paid to non-economic dimensions. However, individuals' choices are primarily a social matter, and decision-making in this area should be considered as a field where non-economic factors play an important role. Amirabad neighborhood, one of the old and important neighborhoods in the north of Tehran, with its unique cultural and social characteristics, serves as an example of urban environments that can provide a suitable platform for studying the housing field. With the ongoing urban development and increasing population density in Tehran's neighborhoods, the need to study the housing field and the interaction of factors such as social capital, cultural capital, and habitual patterns is more pronounced than ever.

PURPOSE

The present study aims to examine the inclination to stay in a neighborhood and place of residence through a human cognitive and sociological question framework. Therefore, the main question of this research is: What social factors influence individuals' decision-making in choosing a place of residence and the desire to stay in that place, and what is the role of social capital, cultural capital, and lifestyle in individuals' decision-making in choosing a place of residence and the inclination to stay in the Amirabad neighborhood of Tehran? Which social components play a greater role in the inclination to reside in the neighborhood?

METHODOLOGY

The current research was conducted using a survey method, and an attempt was made to explain the social structure of individuals' decision-making in choosing a place of residence using structural equation modeling. The population of the study included all residents of the Amirabad neighborhood in Tehran, of which 380

individuals were randomly selected as the study sample. The data collection tool was a researcher-made questionnaire consisting of two sections. The first section included demographic characteristics, and the second section included items related to measuring the inclination to reside, economic, social, cultural capitals, and lifestyle.

The dimensions of social capital studied included social trust, social cohesion, social participation, and security. The dimensions of cultural capital included embodied cultural capital, objectified cultural capital, and institutionalized cultural capital. Additionally, two aspects of lifestyle, consumption style, and leisure style, were selected for the study. The questionnaire items were on a 5-point Likert scale ranging from very low to very high. The reliability of the questionnaire was determined using Cronbach's alpha coefficient, which was calculated to be 0.90. The questionnaires were collected at a specific time interval and analyzed using SPSS version 25 and Lisrel software.

FINDINGS

The findings of the study indicated that the average score of social capital dimensions was at a moderate level. The dimensions of cohesion and participation had a poorer status compared to other dimensions. The most significant influencing factor on residence within the social capital dimensions was the security of the area. Cultural capital was assessed to be below the average level, with institutionalized cultural capital showing a particularly unfavorable condition. Among the components of cultural capital, no determining factor for residence was observed except for books and reading, and interest in art was limited to music. The consumption style of residents was generally traditional and economical, with no tendency toward excessive consumption in the area. Due to the presence of Laleh Park, the leisure style (both individual and collective) was evaluated to be above average. This component played a significant role in the area's residency. Factor analysis revealed that social capital and lifestyle variables influence the willingness to reside in the area, while cultural capital did not have a significant impact on it.

CONCLUSION

The choice of residence for individuals in District 6 of Tehran is not only the result of structural factors such as security, social capital, and local amenities, but is also influenced by their individual actions and daily decisions related to lifestyle and leisure. The selection of a living space in District 6 is not limited to economic factors and access to facilities; rather, consumption patterns and leisure habits significantly impact this choice. These findings indicate that the process of socialization and lifestyle play an important role in residence-related decision-making. Ultimately, the choice of where to live can be interpreted as an expression of individuals' social and cultural identity.

Iranian Cultural Research

Abstract

NOVELTY

This study employs a quantitative approach to investigate a social phenomenon, examining the social structures influencing residential location choice in one of the oldest neighborhoods of Tehran, beyond mere economic motivations.

CONFLICT OF INTEREST

No conflict of interest declared by the authors.

Iranian Cultural Research

Vol. 18
Issue 1
Spring 2025

BIBLIOGRAPHY

- Ahmadi, Y., Feyzi, Z., & Hakiminya, B. (2019). Motāle'e-ye jāme'e-šenāxti-ye moqe'iyate ejtemā'i-ye zanān mobtani bar moalefehā-ye siyāsi-ejtemā'i [A sociological study of the social status of women based on socio-political components (Case study: women in Sanandaj city)]. *Journal of Socio - Cultural Changes*, 16(2), 1-17.
- Ansari, E., & Ataei, P. (2012). Barresi-ye mizān va ta'sir-e samāye-ye ejtemā'i bar ravābeṭ-e ejtemā'i-ye sākenān-e mojtama'hā-ye maskuni [Investigating the amount and impact of social capital on social relations among residents of residential complexes (case study of two areas of Isfahan city)]. *Journal of sociological Urban Studies*, 2(2), 13
- Atashinsadaf, A., & Kheyri, M. (2016). Bonyān-e nazari-ye sabk-e zendegi dar andiše-ye Bourdieu [Pierre Bourdieu on the Theoretical Grounds of Lifestyle (a critical approach)]. *Research Bulletin for Lifestyle*, 3(5), 9-44, doi: 20.1001.1.24763101.1396.3.2.2.7
- Boterman, W. R. (2012). Deconstructing Coincidence: How Middle-Class Households use Various Forms of Capital to Find a Home. *Housing, Theory and Society*, 29(3), 321-338. doi: 10.1080/14036096.2011.638315
- Bourdieu, P. (2002). Nazariye-ye koneš [Theory of Action] (M. Mardiha, Trans.). Tehran, Iran: Naqsh-o-Negār.
- Bourdieu, P. (2016). Sāxtārhā-ye ejtemā'i-ye eqtesād [Social Structures of the Economy] (H. Chavoshian, Trans.). Tehran, Iran: Higher Institute for Social Security Research.
- Bourdieu, P. (2011). Tamāyoz [Distinction] (H. Chavoshian, Trans.). Tehran, Iran: Sāles.
- Faeghi, S., & Bayangani, B. (2016). Measuring the cultural capital of classes based on socio-economic base (a study among Isfahan citizens). *Cultural Society*, 7(3) 1147-137.
- Ghafourian, M., Afshin Mehr, V., & Norouzizadeh, Z. (2017). Recognition of the components of social sustainability and their impact on increasing social interactions in housing (case study: Abazar Neighborhood, Tehran). *Hoviatshahr*, 11(30), 31-44.
- Hochstenbach, C. & Boterman, W. R. (2015). Navigating the field of housing: Housing pathways of young people in Amsterdam. *Journal of Housing and the Built Environment*, 30(2), 257-274. doi:10.1007/s10901-014-9405-6

Iranian Cultural Research

Abstract

- Hoseini, A., Ghazaei, M., Soltani, A. & Askari, S. (2014). An Analysis of Social-economical Attributes of the Residences of MEHR Social Housing Projects Five Case Studies of Fars province. *Journal of Urban - Regional Studies and Research*, 6(22), 67-84.
- Jamshidiha, G., & Parastesh, Sh. (2007). Diyālektik-e maneš va meydān dar nazarye-ye Amal-e Pierre Bourdieu [Dialectics of Character and Field in Pierre Bourdieu's Theory of Action]. *Social Sciences Letter*, 30, 1-32.
- Jamshidiha, G., Kalantari, A., & Nosrati, R. (2015). Bazaar as a Field: Bourdieuean Analysis of Tehran Traditional Bazaar. *Sociological Review*, 22(1), 9-34.
- Javadzadeh, H., & Alavi A. (2016). Comparative survey on the role of social capital in community sustainability in the new and old contexts (case: The Narmak and Yosefabad Communities). *The Urban Research and Planning Quarterly*, 7(24), 83-104.
- Kakavand, E., Ahani, S., Zarei, F., & Hashempour, R. (2017). Comparative assessment of social investment in neighborhoods by ahp method (case study: Qazvin city). *Environmental Based Territorial Planning*, 10(36), 25-46.
- Kargar Fallah, O., Karimiyani, H., & Sharify, M. (2022). The Relationship between Social Trust, Social Participation and Cultural Capital on Green Lifestyle in Housewives (Case Study: Tehran City). *Islamic Life Style Centered On Health*, 6(3), 343-356.
- Loghman, M., Zarabdi, Z. S., & Behzadfar, M. (2019). Measurement and comparison of social capital in different types of urban neighborhoods (case study: Soltan Mir Ahmad and Fin of Kashan). *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 7(13), 61-89. doi: 10.22084/csr.2019.14664.1384
- Maleki, S., & Sheykhi, H. (2009). The Role of Housing Social Indicators in the Country Provinces, by Using Compound Human Development Index Method. *Journal of Housing and Rural Environment*. 28(127), 94-107.
- Mir Mohamad Tabar, S. A. (2023). Meta-Analysis of Factors Affecting Cultural Consumption in Iran. *Journal of Social Sciences*, 20(2), 165-186. doi: 10.22067/social.2023.83563.1387
- Mohammad Zadeh, P., Shirafkan, M., & Behboudi, D. (2019). An Application of Grounded Theory in Identifying Mental Patterns for Housing Demand in Tabriz: (A Cognitive Science Approach). *Urban Economics*, 4(1), 1-24. doi: 10.22108/ue.2019.115718.1104
- Mostafapour, E., Haghghian, M., & Mohammadi, A. (2018). [Sociological explanation of the level of social capital in Tehran neighborhoods]. *Sociological Studies*, 11(38), 7-20.

- Naqdi, A., Vahdat, S., & Sajjadzadeh, H. (2016). The role of social capital in attachment to place in traditional neighborhoods (case study: neighborhoods of Hamadan city). *Urban Sociological Studies*, 6(18), 23-50.
- Nezarati Zadeh, M. R., Esmaeili, R., & Mohammadi, A. (2020). Soiological Explanation of Cultural Capital On Social Adjustment (Example: Residents Of Residential Complexes In Isfahan). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 10(36), 143-164. doi: 10.22111/gaij.2020.5827
- Pirbabaei, M., & Soltanzadeh, M. (2015). Moqaddame'i bar suratbandi-ye meydān-e me'māri-ye mo'āser-e Irān bar asās-e nazārye-ye meydān-e Bourdieu [An Introduction to Iran Contemporary Architecture Field Forming Based on Bourdieu's "Field Theory"]. *Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning*, 20(2), 73-84. doi: 10.22059/JFAUP.2015.56719
- Rabbani Khorasgani, A., Sediq Orei, GH., & Khandehro, M. (2010). An Investigation of Social Capital and the Factors Affecting Its Development in the Community Level. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 6(2), 119-150. doi: 10.22067/jss.v0i0.8772
- Rasoulzadeh, F., Shahcheraghi, A. & BandarAbad, A. (2019). Presentation of a communicational model for social capital and architectural model in residential complex based on social construction. *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 7(1), 197-216. doi: 10.22061/jsaud.2019.5758.1557
- Rostaei, S., Farokhi Someh, M. & Ghorbani, R. (2023). [Research on residential lifestyles and urban residence patterns from the viewpoints of satisfaction, choice, and preference Case study: Tabriz metropolis]. *Journal of Geography and Planning*, 26(82), 113-124. doi: 10.22034/gp.2023.10866
- Rostami, E., Ardeshirzadeh, M. (2013). Lifestyle theories. *Journal of Lifestyle Studies*, 2(3), 9-31.
- Shasti, SH., & Falamaki, M. (2014). Relation between Iranian Life Style & Housing Form (Based on "The Short-Term Society" & "Geostrategic and Geopolitical Theory of Iranian Society" Theories. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 6(3), 117-137. doi: 10.7508/isih.2014.23.005
- Shateriyan, M., Kiyani Salmi, S. & Ghanbari, R. (2017). Assessment of the economic effects - social and physical Mehr Housing views of residents (Case Study: Mehr Housing of Kashan city). *Geography*, 7(27), 109-126.
- Tong, D, Zhang, Y, MacLachlan, I., & Li, G. (2020). Migrant housing choices from a social capital perspective: The case of Shenzhen, China. *Habitat International*, 96, 102082. doi:10.1016/j.habitatint.2019.102082

Iranian Cultural Research

Abstract

- Yazdanpanah Shahabadi, M. R., & Sajadzadeh, H. (2018). Social capital and its effect on urban quality of life; social approach in the planning of historical neighborhoods; case study: The historical district of Tehran. *Sociological Cultural Studies*, 9(3), 123-146.
- Zanganeh M., & Hajari F. (2014). An analysis of the social dimensions of housing in urban areas of Khorasan Razavi Province. The First National Conference on Urban Planning, Urban Management and Sustainable Development.
- Zanjani, H., Golkar, Z., & Mohammadi, H. (2011). [Investigating the social aspects of Mehr housing, a case study of Karaj city]. *Quarterly Journal of Cooperatives and Agriculture*, 22(7), 89-117.
- Zare, B., & Roghanian, Z. (2018). Exploring the concept of cultural capital and its role in Promoting the citizenship culture. *Iranian journal of educational sociology*, 1(10), 50-64.

Iranian Cultural Research

Vol. 18
Issue 1
Spring 2025

مقاله پژوهشی

سنجش سرمایه اجتماعی و فرهنگی با تأکید بر تمایل به سکونت در فضاهای شهری؛ مطالعه موردی محله امیرآباد شهر تهران

سعدیه صالحی^۱، روح‌اله نصرقتی^۲

دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۳۱؛ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۱۹

چکیده

رابطه انسان و مکان و احساس تعلق مکانی و اجتماعی به فضاهای شهری یکی از مهم‌ترین محورهای پژوهشی در انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی شهری بوده است. انتخاب محل زندگی و سکونت در قلمرو شهری و کیفیت ارتباط با فضای انتخاب‌شده و حفظ رابطه با فضا یا ترک فضا تحت تأثیر عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... است. در تحلیل انتخاب محل زندگی عمدتاً غلبه با رویکردهای اقتصادمحور بوده و به نقش تعیین‌کننده این مؤلفه تأکید شده است. بدون شک اهمیت عنصر اقتصاد و سرمایه اقتصادی در انتخاب محل زندگی را نمی‌توان نادیده گرفت اما عاملی که امکان ماندن و تداوم زیست در محل انتخاب‌شده را فراهم نموده و با ایجاد حس تعلق و دلبستگی به مکان، امکان کندن از فضا را دشوار و سخت می‌کند عوامل اجتماعی و فرهنگی هستند که در فضا و مکان زیست افراد تولید و بازتولید می‌شوند. در مقاله حاضر تلاش شده است با الهام از رویکرد نظری بوردیو ساختارهای اجتماعی مؤثر در تصمیم‌گیری عاملان انسانی در انتخاب محل زندگی و تمایل به سکونت در منطقه ۶ شهر تهران بررسی شود. میدان مطالعه محله امیرآباد شهر تهران بود که با استفاده از روش پیمایش و تحلیل معادلات ساختاری، روابط بین متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سبک زندگی و تمایل به سکونت در محله مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از مطالعه نشان داد انتخاب محل سکونت نه تنها نتیجه عوامل ساختاری مانند امنیت، سرمایه اجتماعی و امکانات محلی بوده، بلکه متأثر از کنش‌های فردی و تصمیمات روزمره آن‌ها در ارتباط با سبک زندگی و فراغت نیز می‌باشد و عادت‌واره‌های سبک مصرف و سبک فراغت نقش تعیین‌کننده‌ای در انتخاب و محل زندگی شهروندان دارند.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سبک زندگی، تمایل به سکونت، مسکن

۱. کارشناسی ارشد انسان‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
ssalehi1396@gmail.com ✉

* نویسنده مسئول

۲. استادیار گروه انسان‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
r.nosrati@ut.ac.ir ✉

۱. مقدمه و بیان مسئله

شهر تهران و فضاهای شهری آن دست‌کم در پنج دهه گذشته در سیر تحول و فرایند رشد و شکل‌گیری خود دستخوش تغییرات و دگرگونی‌های وسیعی شده است. در این روند رابطه گذشته و کنونی فضاهای شهری از هم گسیخته و در ارتباط معنی میان انسان و محیط زندگی او فاصله و شکاف بزرگی به وجود آمده است. رشد بی‌بدیل فضاهای کالبدی شهری در کنار تراکم و انباشتگی فعالیت‌ها و مناسبات، شرایط کاهش و یا انحطاط روابط همبسته میان ساکنین شهری و محله‌ها و محیط‌های زندگی شهری را سرعت بخشیده است. در چنین وضعیتی بیگانگی از محیط و به تبع آن ظهور اشکال متعدد نابسامانی اجتماعی و فضایی باعث آزدگی روح و روان انسان شهری شده و تجربه ناخوشایند از فضای شهری را شکل داده است. به این معنا فضاهای شهری از جمله محل زندگی افراد نه به‌عنوان فضایی با کارکردهای پایدار، لذت‌بخش و زیست‌پذیر بلکه به‌عنوان فضایی با کارکردهای ناپایدار، گذرا و مقطعی تجربه می‌شود و همین موضوع باعث عدم شکل‌گیری تعلق نسبت به شهر، محله و محل زندگی شده است. در چنین بستری است که گفته می‌شود دوام و توسعه پایدار شهری تنها در گرو ترمیم و یا طراحی فضاهای کالبدی قرار ندارد، آنچه که سبب می‌گردد شهرها بتوانند برای زمان‌های طولانی‌تر پایدار و یا کارکردهای نقش‌آفرین از خود برجای گذارند، اهتمام به فضاهای اجتماعی و فرهنگی و تأمل پیرامون سازوکارهایی است که چگونگی شهروندبودن افراد ساکن در شهر با یکدیگر و نیز حسن ارتباط با محیط زندگی در شهری را به عرصه تجربه و عمل تبدیل نماید. از همین منظر، توجه به فاکتورهای اجتماعی و فرهنگی شهر از حیث اهمیت آنها در انتخاب محل زندگی حائز اهمیت شده است. انتخاب محل زندگی و تمایل به تداوم زندگی در محل تحت تأثیر مؤلفه‌ها و عوامل مختلفی است؛ هر چند که انتخاب محل زندگی و تمایل به ماندن در محله ممکن است در ابتدا به‌عنوان پدیده ساده به نظر بیاید اما در عین حال پدیده‌ای پیچیده و به یک معنا پدیده چندساحتی و حاصل کنش عوامل مختلف است. از میان عوامل

مختلفی که هریک به طریقی در چگونگی شکل دادن به انتخاب و تمایل افراد نقش دارند، برخی از عوامل دارای تأثیر شاخص‌تری هستند. انتخاب محل زندگی و تمایل به ماندن در آن مکان و حس تعلق مکانی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی عرصه تلاقی قدرت عاملیتی و انتخابی افراد از یک طرف و قدرت ساختاری میدان در محدود کردن و یا توان بخشیدن به تصمیم‌گیری عاملان درون این میدان از طرف دیگر است.

عمده تحلیل‌هایی که در مورد تصمیم‌گیری‌های افراد در انتخاب مسکن و محل زندگی صورت گرفته است از بعد اقتصادی بوده و کمتر بر ابعاد غیراقتصادی توجه شده است؛ در حالی که انتخاب افراد بیش از هرچیزی امری اجتماعی است و باید تصمیم‌گیری در این زمینه را همچون میدانی در نظر گرفت که عوامل غیراقتصادی مهمی در آن نقش دارند. انسان‌شناسان نیز کمتر خود را درگیر تصمیم‌گیری‌های حوزه اقتصادی نموده‌اند و بیشتر مسکن را از بعد سنتی و زیبایی‌شناسانه مورد بررسی قرار داده‌اند. محله امیرآباد، یکی از محله‌های قدیمی و مهم در شمال شهر تهران، با ویژگی‌های خاص فرهنگی و اجتماعی خود، نمونه‌ای از محیط‌های شهری است که می‌تواند بستری مناسب برای بررسی میدان مسکن باشد. با توجه به روند روبه‌رشد توسعه شهری و افزایش تراکم جمعیت در محله‌های تهران، ضرورت بررسی میدان مسکن و تعامل مؤلفه‌هایی مانند سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و عادت‌واره بیش از پیش احساس می‌شود. سرمایه اجتماعی در محله امیرآباد به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی در ارتقای کیفیت زندگی، همبستگی اجتماعی و کاهش مشکلات اجتماعی نقش اساسی دارد. با این حال، مسائل مختلفی از جمله عدم تعاملات اجتماعی کافی، افزایش حس بیگانگی و کمبود فضاهای عمومی مناسب برای گردهمایی، از جمله عواملی است که سرمایه اجتماعی در این محله را تهدید می‌کند.

در مقاله حاضر تلاش شده است با طرح پرسش انسان‌شناختی و جامعه‌شناختی میل به ماندن در محله و مکان زندگی بررسی شود. از این رو، سؤال اصلی این است چه عوامل اجتماعی بر تصمیم‌گیری افراد در انتخاب محل زندگی و تمایل به ماندن در همان محل

مؤثر هستند و نقش سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و سبک زندگی در تصمیم‌گیری افراد در انتخاب محل زندگی و میل به ماندن در محله امیرآباد شهر تهران چیست؟ کدامیک از مؤلفه‌های اجتماعی نقش بیشتری در تمایل به سکونت در محله دارند؟

۲. پیشینه تحقیق

رسول‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله «ارائه مدل سرمایه اجتماعی و معماری در مجموعه‌های مسکونی مبتنی بر ساخت اجتماعی» نشان داده‌اند لایه‌های مختلف سرمایه اجتماعی، به واسطه سطح تمایلات و مشارکت اجتماعی افراد در قالب شبکه‌های اجتماعی، مجموعه‌های مسکونی را به یک کلیت واحد شهری تبدیل کرده است (رسول‌زاده، شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۸، ۱۹۷).

در مطالعه دیگری توسط حبیب‌اله زنجانی و همکاران (۱۳۹۰) جنبه‌های اجتماعی مسکن مهر در شهرستان کرج بررسی شده است. جنبه‌های اجتماعی در نظر گرفته شده در این مطالعه شامل وضعیت اقتصادی خانوار، مالکیت مسکن، وضعیت تأهل، وضعیت طلاق، توزیع سنی و بیکاری بود. نتایج نشان داد که مردان سرپرست خانوار، با توجه به سطح تحصیلات، میزان درآمد و وضعیت اشتغال، دارای پایگاه اجتماعی و اقتصادی پایین بودند که ۴۰ درصد آن‌ها با گذشت ۲۵ سال از زمان ازدواج هنوز نتوانسته‌اند سرپناهی برای خانواده خویش فراهم کنند و متوسط بعد خانوارشان نیز بیش از متوسط بعد خانوار شهری است. علاوه بر این ۷ درصد آن‌ها با مشکلات ناشی از گسیختگی خانواده مواجه بودند و از طرفی، افرادی مهاجر هستند که از روستا و شهرهای غیرکلان به کرج نقل مکان کرده و بیکار و جویای کارند (زنجانی، گل‌کار و محمدی، ۱۳۹۰، ۸۹-۱۱۷).

محسن شاطریان و همکاران (۱۳۹۶) نگرش ساکنین مسکن مهر کاشان نسبت به ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی آن را ارزیابی کرده‌اند. نتایج پژوهش نمایانگر معنی‌دار بودن اثرات مسکن مهر در شاخص‌های مورد بررسی از دیدگاه ساکنان بود.

مدل‌سازی معادلات ساختاری بیانگر این بود که از بین شاخص‌های موردسنجش، شاخص کالبدی (با بار عاملی ۰/۹۴) مهم‌ترین و با اهمیت‌ترین شاخص در تبیین رضایتمندی از نظر ساکنین بوده است. همچنین عوامل کالبدی، اجتماعی و اقتصادی بر یکدیگر اثرگذار بوده‌اند (شاطریان، سلمی و قنبری، ۱۳۹۶، ۱۰۹-۱۲۶).

انصاری و عطایی (۱۳۹۱) میزان و تأثیر سرمایه اجتماعی بر روابط ساکنان مجتمع‌های مسکونی اصفهان را بررسی کرده‌اند. با استفاده از نظریات مختلف حوزه سرمایه اجتماعی ۶ بعد آن شامل مشارکت، آگاهی، اعتماد، تعهد اجتماعی، تکالیف اجتماعی و انسجام اجتماعی در نظر گرفته شده است. با رویکرد پیمایشی در مجتمع‌های مسکونی دو منطقه ملک‌شهر و سپاهان شهر اصفهان نتایج تحقیق نشان‌دهنده رابطه معنادار بین متغیرهای موردبررسی بود (انصاری و عطایی، ۱۳۹۱، ۱۳).

شصتی و فلامکی (۱۳۹۳) در مطالعه خود با عنوان «رابطه سبک زندگی و مسکن ایرانی با تأکید بر نظریه جامعه کوتاه‌مدت و نظریه راهبرد و سیاست سرزمینی جامعه ایران»، به دنبال این بوده‌اند که نشان دهند نوع فردیت شکل گرفته در ایران معاصر چه تأثیری بر پاسخ‌های وی به گزاره‌های پیش رو از حیث اجتماعی خواهد داشت. مطالعه نشان داد که ویژگی‌های مسکن ایرانی در سه سطح کالبد بیرونی، چیدمان داخلی و نحوه استفاده از فضا قابل بررسی است. پاسخ افراد در هرکدام از این سطوح نهایتاً سبک زندگی او را رقم می‌زند و این سبک زندگی بر نوع خاصی از کالبد معمارانه تأثیر می‌گذارد. بررسی این سطوح حاکی از این است که در شمار قابل توجهی از موارد، مسئله عدم هماهنگی، عدم همگونی و آشفتگی در فردیت و سبک زندگی که ریشه در خاستگاه تاریخی و اجتماعی دارد، در شکل و کالبد محل‌های سکونت نیز مشهود است (شصتی و فلامکی، ۱۳۹۳، ۱۱۷-۱۳۷).

شیرافکن و همکاران (۱۳۹۸) الگوی ذهنی تقاضای مصرفی و اجاره‌ای مسکن با رویکرد علوم‌شناختی و رفتاری در شهر تبریز را تبیین کرده‌اند. نتایج نشان‌دهنده این بود که افراد در تصمیم‌گیری برای انتخاب مکان مسکونی علاوه بر بودجه (الزام مالی)، تمام

جوانب را در نظر می‌گیرد اما اهمیت هر کدام از عوامل در انتخاب متفاوت است (شیرافکن، محمدزاده و محمودی، ۱۳۹۸، ۱-۲۴).

همچنین زنگنه و هاجری (۱۳۹۳) به بررسی شاخص‌های اجتماعی (کمی و کیفی) مسکن در مناطق شهری استان خراسان رضوی پرداخته‌اند. نتایج مطالعه نشان داد که شهرهای تایباد، تربت جام در اولویت اول و در رتبه بعد شهرهای تربت حیدریه، خواف، چناران و جغتای از نظر شاخص‌های کمی مسکن نسبت به سایر شهرهای استان در وضعیت نامساعدتری قرار دارند و از نظر شاخص‌های کیفی، مسکن استان تقریباً در وضعیت مطلوبی قرار دارند اما برای پوشش صددرصدی هنوز تلاش ویژه‌ای را می‌طلبد.

ملکی و شیخی (۱۳۸۸) نقش شاخص‌های اجتماعی مسکن در سطح استان‌های کشور را با استفاده از روش شاخص ترکیبی توسعه انسانی بررسی کرده‌اند. بر اساس شاخص‌ها، استان‌ها در چهار گروه بسیار محروم، محروم، در حال توسعه و توسعه‌یافته از نظر میزان توسعه‌یافتگی قرار گرفته‌اند. یافته‌ها بیانگر پایین بودن و نامناسب بودن کیفیت وضع مسکن در استان‌های کشور بود. این وضعیت توجه ویژه برنامه‌ریزان را جهت تأمین خدمات ضروری و جنبی در بخش مسکن و دسترسی به خدمات اجتماعی مورد نیاز، در رسیدن به تعادل فضایی و عدالت اجتماعی طلب می‌کند (ملکی و شیخی، ۱۳۸۸، ۱۰۷-۹۴).

یزدان‌پناه شاه‌آبادی و سجادزاده (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی شهری را با رویکرد اجتماعی در برنامه‌ریزی محلات تاریخی شهر تهران را بررسی کرده‌اند. نتایج مطالعه نشان‌دهنده ارتباط معنادار بین این دو حوزه مفهومی بود. برآزش مناسب مدل و ضریب همبستگی نشان‌دهنده ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی ساکنان در سطح محلات تاریخی تهران بود. در نتیجه توجه به ارتقای شاخص‌هایی چون اعتماد، مشارکت شهروندی، پیوندهای همسایگی و شبکه‌های اجتماعی می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای کیفیت زندگی شهری داشته باشد (یزدان‌پناه شاه‌آبادی و سجادزاده، ۱۳۹۷، ۱۳۳-۱۵۸).

جوادزاده و علوی (۱۳۹۷) نیز نقش سرمایه اجتماعی در پایداری محله‌ای در بافت‌های فرسوده و جدید را بررسی کرده‌اند؛ آنها دریافتند که رابطه مستقیم و معناداری بین متغیر سرمایه اجتماعی و پایداری محله‌ای وجود دارد (جوادزاده و علوی، ۱۳۹۵، ۸۳-۱۰۴).

دیتونگ و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در کشور چین مطالعه‌ای باهدف تجزیه و تحلیل عوامل تعیین‌کننده انتخاب‌های مسکن مهاجران و نیازهای مسکن مهاجران با تأکید بر نقش سرمایه اجتماعی در تصمیم‌گیری انجام داده‌اند. مطالعه شهر شنزن نشان داد که معیارهای قابل اندازه‌گیری کمی از لحاظ ویژگی‌های فیزیکی، مکانی، کاربری زمین و جنبه‌های اقتصادی نمی‌توانند اجتماع مهاجران در جوامع غیررسمی را به‌طور کامل توضیح دهد و سرمایه اجتماعی نقش مهمی در انتخاب مسکن آن‌ها بازی می‌کند. این مطالعه با توجه بیشتر به سرمایه اجتماعی در بازآفرینی شهری و تأمین مسکن مهاجران جنبه جدیدی از نیازهای مسکن مهاجران را نشان می‌دهد که برای برنامه‌ریزان مفید خواهد بود و یککرد فراگیرتر و انسان‌گرایانه در مورد اسکان مهاجران پیشنهاد شده است (دیتونگ و همکاران، ۲۰۲۰).

روغنیان^۲ (۲۰۱۸) مطالعه‌ای با عنوان «بررسی مفهوم سرمایه فرهنگی و نقش آن در ارتقای فرهنگ شهروندی» انجام داده است. یافته‌های مطالعه نشان داد که سرمایه فرهنگی بالاتر منجر به فرهنگ شهروندی بالاتر بین شرکت‌کنندگان شده است و نیز فرهنگ شهروندی بالاتر به سرمایه فرهنگی بالاتر در انواع آن منجر شده است (روغنیان و زارع، ۲۰۱۸، ۵۰-۶۴).

بوترمن^۳ (۲۰۱۲) به بررسی چگونگی استفاده خانواده‌های طبقه متوسط از اشکال مختلف سرمایه برای یافتن خانه پرداخته است. نتایج مطالعه نشان داده است که برای توضیح دسترسی به مسکن، لازم است شیوه‌های بازار مسکن مورد بررسی قرار گیرد و سایر اشکال سرمایه غیر از سرمایه مالی مانند شبکه‌های اجتماعی، ذائقه مجسم و آگاهی از زمینه‌های حقوقی و نهادی بررسی شود (بوترمن، ۲۰۱۲).

1. De Tong, et al.
2. Roghanian
3. Boterman

هاشتنباخ و بوترمین^۱ (۲۰۱۴) مطالعه‌ای با عنوان «پیمایش در حوزه مسکن: مسیرهای سکونت جوانان در آمستردام» انجام داده‌اند تا چگونگی استفاده جوانان از اشکال مختلف سرمایه برای دسترسی به بازار مسکن را بررسی کنند. مسیرهای دسترسی به مسکن در تعامل مؤلفه‌های عادت‌واره و میدان مسکن تشکیل می‌شوند و منجر به تصمیمات خاص سکونت و رفتار جست‌وجوی مسکن می‌شود. خانوارهای جوان می‌توانند علاوه بر مسیرهای خطی و قانونی (نیازمند سرمایه زیاد در انواع مختلف آن) رو به مسیرهای نامنظم بیاورند و ممکن است در یک مسیر بی‌نظم گرفتار شوند (هاشتنباخ و بوترمین، ۲۰۱۵).

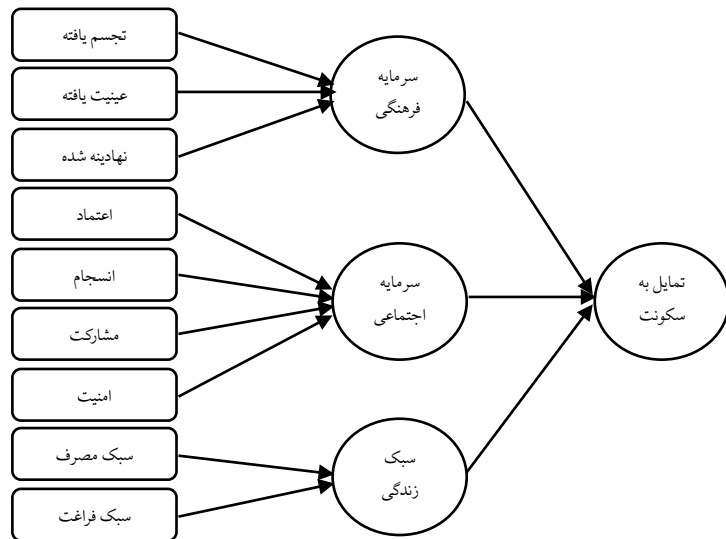
بررسی اجمالی ادبیات تحقیق در ایران نشان می‌دهد که در زمینه ساختارهای اجتماعی تصمیم‌گیری در حوزه مسکن به صورت مجزا پیشینه ضعیفی وجود دارد. ادبیات عوامل مرتبط با تصمیم‌گیری در انتخاب مسکن را می‌توان به چند دسته تقسیم‌بندی کرد. دسته‌ای از متون علمی تأثیر عوامل اقتصادی (به‌عنوان بدیهی‌ترین عامل) را بر قیمت زمین و مسکن بررسی کرده‌اند؛ الگوی ذهنی تقاضا مسکن در بعضی مطالعات بررسی شده است؛ گروهی از محققان تأثیر مسکن بر شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی را بررسی کرده‌اند و دسته‌ای دیگر ابعاد اجتماعی و شاخص‌های اجتماعی حوزه مسکن را بررسی کرده‌اند. با این حال تأثیر شاخص‌های اجتماعی و سرمایه فرهنگی بر سکونت که هدف اصلی این مطالعه است کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

۳. چارچوب نظری

در مقاله حاضر از چارچوب نظری بوردیو جهت ترسیم الگو الهام گرفته شده است. براساس دیدگاه نظری بوردیو جهان اجتماعی جهان میدان هاست که در درون هر میدانی عواملان بر مبنای انواع و سطوح متعددی از سرمایه‌ها با همدیگر تعامل دارند. میدان‌ها در دستگاه نظری بوردیو، فضاها یا ساختاریافته‌ای هستند که حول محور سرمایه‌ها سازمان‌دهی شده‌اند و درون خود، دارای جایگاه‌های تابع و مسلط هستند. میدان‌ها تابع قواعدی هستند که بر آن‌ها سیطره

1. Hochstenbach & Boterman

دارند و در طول زمان شکل گرفته‌اند؛ البته این قواعد مرزهای میدان را مشخص کرده و کسانی که وارد میدان می‌شوند، باید آن‌ها را بپذیرند. کسانی که زمانی عضو این میدان‌ها هستند، کم‌کم اصول و قواعد میدان در آن‌ها درونی و نهفته می‌شود و در قالب همان فضایی که میدان‌ها به آن‌ها می‌دهند، به اصطلاح پایشان را دراز می‌کنند. جایگاهی که کنشگران در این میدان‌ها دارند، بر اساس میزان برخورداری آن‌ها از سرمایه‌های مختلف است و هر کس سرمایه‌ای داشته باشد که در یک میدان خاص، ارزش به شمار بیاید از جایگاه والاتری در آن میدان برخوردار است (بورديو، ۱۳۸۱، به نقل از: جمشیدی‌ها و پرستش، ۱۳۸۶). از میدان‌هایی که بورديو در کارهایش مورد توجه و بررسی قرار داده است می‌توان میدان قانون، میدان هنر، میدان آموزش، میدان‌های فکری، میدان علم و میدان دین را نام برد (پیربابایی و سلطان زاده، ۱۳۹۴، ۷۳-۸۴). میدان مسکن نیز به‌عنوان یکی از میدان‌ها توسط بازیگران و عاملان چندگانه‌ای با سطوح متعددی از سرمایه‌ها و عادت‌واره‌ها (منش‌ها) شکل گرفته است و ترجیحات و انتخاب عاملان متأثر از موقعیت آنها در درون میدان است. با الهام از رویکرد نظری بورديو مدل نظری پژوهش حاضر به شکل ذیل تدوین شده است:

شکل ۱. چارچوب مفهومی پژوهش

مفهوم سرمایه در کار بوردیو مفهومی بدیع نیست، بلکه می‌توان آن را وام‌گرفته از مفهوم سرمایه در نظریه مارکس دانست. تفاوت کار بوردیو و مارکس در تعریف سرمایه این است که بوردیو سعی می‌کند، آن را فراتر از بعد اقتصادی تعریف کند. او در کار خود به اشکال دیگری از سرمایه، مانند سرمایه فرهنگی و اجتماعی نیز اشاره می‌کند (جمشیدی‌ها و پرستش، ۱۳۸۶). بوردیو معتقد است آنچه طبقات اصلی اجتماعی را از نظر شرایط اولیه وجودی با هم متفاوت می‌کند، از حجم کلی سرمایه‌ها مشتق می‌شود که می‌توان آن‌ها را «مجموعه‌ای از منابع و قدرت‌های حقیقی که در حال حاضر موجود و قابل استفاده هستند» تعریف نمود. این منابع بالفعل یا به عبارت دیگر سرمایه‌ها را می‌توان در قالب سرمایه اقتصادی، فرهنگی و همچنین سرمایه‌ی اجتماعی، طبقه‌بندی کرد. طبقات مختلف و اصلی جامعه، بر اساس میزان دسترسی‌شان به سرمایه اقتصادی و فرهنگی شکل می‌گیرند و افراد بالاترین طبقه در کار بوردیو دارای این هر دو نوع سرمایه، به میزان زیاد هستند و افراد طبقه‌ی پایین جامعه، محرومیت از این دو نوع سرمایه را تجربه می‌کنند (بوردیو، ۱۳۸۱، ۱۱۴).

از دیدگاه بوردیو، سرمایه‌های مالی، اموال منقول و غیرمنقول، دارایی‌های مختلف که تشکیل‌دهنده سرمایه اقتصادی هستند تنها شکلی از سرمایه‌های موجود در جامعه بوده و در کنار آن حداقل سه نوع دیگر سرمایه وجود دارد. ابتدا سرمایه فرهنگی شامل تحصیلات و به دست آوردن قابلیت‌های فرهنگی و هنری، بیانی و کلامی؛ دوم، سرمایه اجتماعی شامل کسب موقعیت‌های اجتماعی و برخورداری از شبکه‌های گسترده‌ای از روابط، دوستان و آشنایان است؛ سوم سرمایه نمادین که به دلیل موقعیت‌های کاریزما تیک و یا با استفاده از نمادها و قدرت‌های پیش‌زمینه‌ای برای نمونه نهادها، سازمان‌ها، دین، قومیت و ... برای فرد ایجاد می‌شود.

از دیدگاه بوردیو، سرمایه‌ها دارای دو ویژگی هستند: یکی اینکه می‌توانند در طول زندگی و در طی گذر نسل‌های متمادی تجمع پیدا کنند؛ دوم اینکه یک شکل از سرمایه قابل تبدیل به سایر اشکال سرمایه است (بوردیو، ۱۳۹۰)، برای مثال در جهان امروزی

که سرمایه اقتصادی جز مهم‌ترین اشکال سرمایه است، به راحتی می‌تواند به سرمایه فرهنگی و نمادین تبدیل شود و حتی شاید بتواند سرمایه اجتماعی هم بسازد.

بورديو اصطلاح سبک زندگی را به صورت مفهومی مرتبط با شبکه پیچیده و به هم پیوسته‌ای از مفاهیم نظری معرفی کرده است. مطالعات مختلف بورديو به ویژه کتاب «تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی» با رویکردی جامعه‌شناختی به تحلیل سبک زندگی و طبقات اجتماعی در ارتباط با مفاهیمی همچون فضای اجتماعی، طبقه، میدان، عادت‌واره، سرمایه و سلیقه پرداخته است. سبک زندگی از دیدگاه بورديو مجموعه‌ای از ذائقه‌ها، باورها و کنش‌های نظام‌مندی است که در میدان‌های مختلف اجتماعی بر اساس سرمایه در اختیار و عادت‌واره‌های عاملان شکل می‌گیرد و یک طبقه معین را از طبقات دیگر متمایز می‌کند. در این تعریف، مفاهیم تمایز، میدان، سرمایه، طبقه و عناصر سبک زندگی همچون عادت‌واره و سلیقه (ذائقه) به روشنی به چشم می‌خورد (به نقل از: آتشین صدف و خیری، ۱۳۹۶، ۹-۴۴).

عادت‌واره^۱ یا به تعبیری در زبان فارسی ریختار، منش و خصلت، احتمالاً نزدیک‌ترین اصطلاح به مفهوم سبک زندگی در دیدگاه بورديو است؛ به نحوی که بعضی از محققان این دو را هم معنی دانسته‌اند. هرچند نبود تعریف مشخصی در نوشته‌های خود بورديو نقشی مؤثر در این حدس معناشناختی داشته است. در معنای مورد نظر از عادت‌واره بورديو می‌توان آن را به دو بخش مجزا تقسیم کرد: بخش اول هنگام سخن از خلیقات است و منظور اصول یا ارزش‌ها در موقعیت عملی آن‌ها و شکل درونی شده و ناآگاهانه اخلاقی است که رفتار روزانه را تنظیم می‌کنند. در این بخش خلیقات، طرح‌واره‌هایی ناآگاهانه برای رفتار هستند. بخش دوم شامل عادت‌های جسمانی است که به حالات، خصلت‌های جسمی و رابطه با بدن اشاره دارند که فرد به طور ناآگاهانه در جریان زندگی، درونی کرده است. به بیانی دیگر، عادت‌واره مبنای شخصیت فرد را شکل می‌دهد. تصور این است که افراد با این خصلت‌ها و یا کنش و واکنش‌ها (آداب)

متولد شده‌اند اما با اندکی تسامح می‌توان گفت که شخصیت‌های متفاوت محصول عادت‌واره طبقاتی است (رستمی و اردشیرزاده، ۱۳۹۲، ۹-۳۱).

پس از مفهوم عادت‌واره، اساسی‌ترین و شاید نزدیک‌ترین مفهوم به اصطلاح سبک زندگی در دیدگاه بوردیو، «سلیقه» است. به عقیده بوردیو سلیقه ابزار زایش سبک زندگی است. اهمیت این مفهوم در دیدگاه بوردیو به اندازه‌ای است که در عنوان مهم‌ترین کتابش (تمایز: نقد اجتماعی داوری سلیقه) منعکس شده است: «سلیقه، یعنی گرایش و توانایی تصرف (مادی و نمادین)، مقوله معینی از ابژه یا اعمال طبقه‌بندی شده و طبقه‌بندی‌کننده، ضابطه زاینده سبک زندگی است، مجموعه متعددی از ترجیحات تمایز بخش که قصد ابرازگری واحدی را در منطق خاص هر خرده فضای نمادینی مانند مبلمان، پوشاک، زبان و یا حرکات و سکناات بعدی به نمایش می‌گذارد» (بوردیو، ۱۳۹۰، ۲۲). از نظر بوردیو، متناظر با طبقات (فرداست، متوسط و فرودست) می‌توان سه سبک زندگی متفاوت (تشخص، خوش‌نیتی فرهنگی، رفع نیاز) را مشخص کرد (آتشین‌صدف و خیری، ۱۳۹۶، ۹-۴۴). بوردیو برای سبک زندگی طبقه فرادست یا مسلط تعبیر تشخص را به کار می‌برد. عادت‌واره اعضای طبقه مسلط بر انگاره تمایز استوار است و هدف آن متمایز شدن بر اساس عادت پایه (آسایش جسمانی) و نیز زبان خاص خود (زبان پالوده) و انتخاب وسایل خانه (ترجیحاً استفاده از مبلمان قدیمی) است؛ بوردیو برای تعریف سبک زندگی طبقه میانی یا خرده‌بورژوا از تعبیر خوش‌نیتی فرهنگی استفاده می‌کند. وی معتقد است وجه مشخصه عادت‌واره اعضای خرده‌بورژوازی اراده‌گرایی قوی است که با خواست ارتقای اجتماعی و یا خویش‌داری متظاهرانه مرتبط است؛ و نهایتاً از نظر بوردیو ماهیت سبک زندگی طبقات پایین رفع نیاز است. وجه مشخصه عادت‌واره طبقه پایین به میزان بسیار زیادی درک ضرورت‌ها و انطباق با آن‌ها است. در این راستا، توجه به فوریت‌های زندگی، آن‌ها را به سمت ذائقه‌ها یا گزینه‌هایی سوق می‌دهد که نسبت به اعمال زیبایی‌شناختی آنان را بی‌تفاوت می‌کند. به اعتقاد بوردیو، مفهوم منش قادر است ویژگی مصرف در نزد هر طبقه را تبیین کند.

او معتقد است قریحه‌های برآمده از طبقات، دارای سرمایه فرهنگی اندک بر کارکرد آنچه مصرف می‌شود تأکید می‌کند، اما قریحه ناب، بر شکل و فرم تکیه می‌کند. قریحه طبقات پایین‌تر بر مقدار مصرف تأکید دارد و قریحه ناب بر کیفیت آنچه مصرف می‌شود و فقط در قریحه ناب است که شیوه و راه و رسم مصرف اهمیت دارد (بوردیو، ۱۳۹۰، ۶۶).

تمایل به سکونت به انگیزه افراد در انتخاب محل زندگی خود در منطقه اشاره دارد. این مفهوم همچنین به انگیزه‌های فراتر از انتخاب فردی و تمایل به توصیه به دوستان و آشنایان و بستگان به سکونت در محله و تمایل به ادامه سکونت فرزندان در محله اشاره دارد تا میزان اهمیت منطقه و میل به ماندن در منطقه مشخص شود.

۴. روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام شده و تلاش شده است با استفاده مدل معادلات ساختاری، ساختار اجتماعی تصمیم‌گیری افراد در انتخاب محل زندگی تبیین شود. محله امیرآباد شهر تهران به دلیل موقعیت جغرافیایی و واقع شدن در مرکزیت شهر تهران، تنوع و تکثر گروه‌های اجتماعی و قومی، ترکیبی مناسبی از حجم سرمایه‌های فرهنگی و اقتصادی ساکنین این منطقه و اصالت و هویت منطقه‌ای و محله‌ای به لحاظ قدمت تاریخی انتخاب شده است.

جامعه آماری مطالعه حاضر شامل کلیه ساکنین محله امیرآباد تهران است که بر اساس آخرین آمار موجود، بالغ بر ۴۱۰۰۰ نفر می‌باشد. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد. با توجه به سطح خطای ۵ درصد و عناصر مورد نیاز در این فرمول، حجم نمونه مورد نیاز ۳۸۰ نفر محاسبه گردید. به دلیل گستردگی منطقه مورد مطالعه و توزیع نامتوازن جمعیت در محله‌های مختلف امیرآباد، نمونه‌گیری به شیوه نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و نسبتی انجام شد. در مرحله اول، تعداد پرسشنامه‌ها به تناسب جمعیت هر محله به‌طور نسبتی تخصیص داده شد. سپس، در مرحله دوم،

پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی بین افراد جامعه آماری در هر محله توزیع گردید تا نماینده مناسبی از کل جامعه آماری باشد.

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته شامل دو بخش بود. بخش اول دربرگیرنده مشخصات دموگرافیک (شامل سن، جنس، وضعیت تأهل، مذهب، تحصیلات، نوع شغل، قومیت، تعداد افراد خانوار، تعداد سال‌های اقامت، مالکیت مسکن و میزان درآمد) و بخش دوم شامل گویه‌های مربوط به سنجش تمایل به سکونت، سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سبک زندگی بود. در این مطالعه شاخص‌های تمایل به ادامه سکونت در محله و منطقه (حتی در صورت فراهم بودن شرایط لازم برای تغییر آن) تمایل به توصیه به دوستان و آشنایان و بستگان به سکونت در محله و تمایل به ادامه سکونت فرزندان در محله به‌عنوان شاخص‌های تصمیم‌گیری در خصوص سکونت در منطقه در نظر گرفته شدند. ابعاد سرمایه اجتماعی مورد مطالعه شامل اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و امنیت بودند؛ جهت تأمین اعتبار^۱ سنجه‌های پژوهش و برای تعیین مؤلفه‌های مربوط به هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی، پژوهش‌های انجام شده در زمینه سرمایه اجتماعی بررسی شد و مؤلفه‌های مختلف هر بعد استخراج گردید؛ در فرایند تدوین مؤلفه‌های مربوط به هر یک از ابعاد حتی‌الامکان ابعاد مختلف موضوع مورد توجه قرار گرفت که در نهایت ۲۵ مؤلفه جهت ارزیابی انتخاب شدند. از میان این ۲۵ مؤلفه، برای هر یک از ابعاد چهارگانه شامل اعتماد، انسجام، مشارکت و امنیت به ترتیب ۶، ۷، ۵ و ۷ مؤلفه در نظر گرفته شد. در خصوص ابعاد سرمایه فرهنگی همانند سرمایه اجتماعی به منظور روایی مؤلفه‌ها پس از بررسی پژوهش‌های انجام شده در این زمینه و در نظر گرفتن ابعاد مختلف موضوع مورد بررسی، ۲۰ مؤلفه جهت سنجش سرمایه فرهنگی انتخاب شدند. برای هر کدام از ابعاد سرمایه فرهنگی تجسم یافته، سرمایه فرهنگی عینیت یافته و سرمایه فرهنگی نهادینه شده به ترتیب ۸، ۱۱ و ۱ مؤلفه در نظر گرفته شد. همچنین در خصوص

سبک زندگی دو مقوله سبک مصرف و سبک فراغت برای مطالعه انتخاب شدند. مؤلفه‌های انتخاب‌شده برای سبک زندگی شامل ۱۲ مؤلفه بود که ۸ مؤلفه برای بررسی سبک مصرف و ۴ مؤلفه برای بررسی سبک فراغت انتخاب شدند. همه سؤالات پرسشنامه در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد بود. جهت تعیین پایایی^۱ پرسشنامه از آلفا کرونباخ استفاده شد که مقدار آن ۰/۹۰ محاسبه گردید. پرسشنامه‌های توزیع‌شده در فاصله زمانی مشخص جمع‌آوری شدند و با استفاده از نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۵ تحلیل اولیه داده‌ها انجام گردید و برای ترسیم ساختار ارتباطی بین متغیرهای پژوهش از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد.

۵. یافته‌ها

از مجموع ۳۸۵ پرسشنامه توزیع‌شده ۳۱۷ پرسشنامه جمع‌آوری گردید (نرخ پاسخ‌دهی ۸۲٪). میانگین سنی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه‌ها ۴۱/۵ سال، ۵۹ درصد آنها مرد، ۷۵ درصد متأهل، ۸۷ درصد دارای مذهب شیعه و ۴۵ درصد دارای تحصیلات کارشناسی بودند. خانوارهای ۴ نفره با ۴۵ درصد بیشترین فراوانی را داشته، ۵۸ درصد پاسخ‌دهندگان مالک مسکن بوده و بیش از ۳۷ درصد پاسخ‌دهندگان بیشتر از ۲۰ سال در منطقه سکونت داشته‌اند. میانگین درآمد پاسخ‌دهندگان ۸ میلیون و ۱۵۰ هزار تومان و انحراف معیار آن ۴ میلیون و ۱۴۶ هزار تومان بود.^۲

در این بخش تلاش شده است به صورت مختصر وضعیت موجود انواع سرمایه‌ها و تمایل به سکونت ارائه شود. نمره‌های اعلام شده در دامنه بین ۱ تا ۵ ارائه شده است که نمره بیشتر به معنای وضعیت بهتر شاخص است. جهت توصیف نمرات از نقطه مرجع مرکزی ۳ استفاده شده است.

1. Reliability

۲. گردآوری داده‌ها در سال ۱۳۹۹ انجام شده است.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش

شاخص	تمایل به سکونت	اعتماد	انسجام	مشارکت	امنیت	سرمایه اجتماعی	سرمایه فرهنگی تجسم یافته	سرمایه فرهنگی عینیت یافته	سرمایه فرهنگی نهادینه شده	سرمایه فرهنگی	سبک مصرف	سبک فراغت	سبک زندگی
میانگین													
میانه													
انحراف معیار													
واریانس													
دامنه													

تمایل به سکونت در منطقه بیشتر از متوسط بوده و میانگین نمره آن $3/76$ بود و این نشان می‌دهد بیشتر افراد مایل به ادامه سکونت در منطقه هستند. شاخص سرمایه اجتماعی در جامعه مورد بررسی در سطح متوسط ارزیابی گردید و نمره آن $2/91$ بود. در بین ابعاد سرمایه اجتماعی بعد انسجام ضعیف‌ترین و بعد اعتماد قوی‌ترین بعد بود. انسجام اجتماعی در منطقه در سطح پایینی است و شاخص‌هایی مانند مشارکت در حل مشکلات و رفت‌وآمد بین خانواده‌ها وضعیت مناسبی ندارد. شاخص سرمایه فرهنگی در جامعه مورد بررسی پایین‌تر از متوسط ارزیابی گردید و نمره آن $2/55$ بود. همچنین ارزیابی نمره ابعاد سرمایه فرهنگی شامل سرمایه فرهنگی تجسم یافته، عینیت یافته و نهادینه شده پایین‌تر از حد متوسط (به ترتیب $2/58-2/65$ و $2/42/22$) بود. ارزیابی بعد سبک مصرف پایین‌تر از سطح متوسط (میانگین $2/56$) و ارزیابی بعد سبک فراغت بالاتر از سطح متوسط بود (میانگین $3/68$ و انحراف معیار $0/669$). همچنین ارزیابی سبک زندگی به‌طور کلی بالاتر از سطح متوسط بود (میانگین $3/32$ و انحراف معیار $0/445$). سبک مصرف پاسخ‌دهندگان اقتصادی بوده در مجموع ذائقه ساکنین نمایانگر

این بود که بیشتر افراد دنبال محیطی آرامش بخش برای زندگی هستند. یکی از عوامل حائز اهمیت برای سکونت در منطقه، دسترسی افراد به پارک لاله در منطقه از حیث اهمیت آن در سبک زندگی فراغت محور بوده است که نقش چشمگیری بر انتخاب مسکن در منطقه داشته است.

با توجه به جدول شماره ۲ مقدار شاخص ریشه میانگین مربعات خطاهای تخمین (RMSEA) برابر است با ۰/۰۱۳ و از آنجا که این مقدار کمتر از ۰/۰۸ است در نتیجه مدل دارای برازش خوبی است و نشان دهنده مناسب بودن مدل پژوهش است. همچنین شاخص برازش هنجار شده بنتلر-بونت (NFI) برابر است با ۰/۹۶، شاخص برازش تطبیقی (CFI) برابر است با ۰/۹۹، شاخص نیکویی برازش GFI، برابر هستند با ۰/۹۵ و ۰/۹۲ که همه در مقادیر مطلوب است. با توجه به خروجی نرم افزار مقدار X^2 محاسبه شده ۹۳۳/۰۹ است. عبارت X^2/df برابر است با ۱/۰۳ و چون کمتر از ۳ است نشان دهنده قابل قبول بودن مدل است. علاوه بر این مقادیر بار عاملی متغیرها در جدول زیر آمده است. مقادیر بیشتر از ۰/۳ گویای ارتباط بین متغیرها و میزان اثری است که متغیرهای آشکار بر متغیرهای پنهان دارند.

جدول ۲. شاخص های برازش مدل

عبارت های آماری	X^2/df	ریشه میانگین مربعات خطاهای تخمین (RMSEA)	شاخص برازش تطبیقی (CFI)	شاخص برازش هنجار شده بنتلر-بونت (NFI)	شاخص نیکویی برازش (GFI)	شاخص نیکویی برازش تنظیم شده (AGFI)
مقادیر به دست آمده	۱/۰۳	۰/۰۱۳	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۵	۰/۹۲
مقادیر مطلوب	کمتر از ۳	کمتر و مساوی با ۰/۰۸	بزرگتر و مساوی با ۰/۹۰			بزرگتر و مساوی با ۰/۸۰

جدول ۳. بارعاملی متغیرهای پژوهش

ردیف	مسیر متغیرهای پژوهش	ضریب غیراستاندارد	نتیجه ضرایب
ضرایب متغیر سرمایه اجتماعی			
۱	سرمایه اجتماعی - اعتماد	۰/۵۴	مناسب
۲	سرمایه اجتماعی - انسجام	۰/۳۳	مناسب
۳	سرمایه اجتماعی - مشارکت	۰/۳۰	مناسب
۴	سرمایه اجتماعی - امنیت	۰/۶۹	مناسب
ضرایب متغیر سرمایه فرهنگی			
۱	سرمایه فرهنگی - سرمایه فرهنگی تجسم یافته	۰/۵۵	مناسب
۲	سرمایه فرهنگی - سرمایه فرهنگی عینیت یافته	۰/۷۶	مناسب
۳	سرمایه فرهنگی - سرمایه فرهنگی نهادینه شده	۰/۴۸	مناسب
ضرایب متغیر سبک زندگی			
۱	سبک زندگی - سبک مصرف	۰/۷۵	مناسب
۲	سبک زندگی - سبک فراغت	۰/۸۵	مناسب
ضرایب متغیرهای اصلی پژوهش			
۱	سرمایه اجتماعی - تمایل به سکونت	۰/۴۶	مناسب
۲	سرمایه فرهنگی - تمایل به سکونت	۰/۲۳	نامناسب
۳	سبک زندگی - تمایل به سکونت	۰/۶۳	مناسب

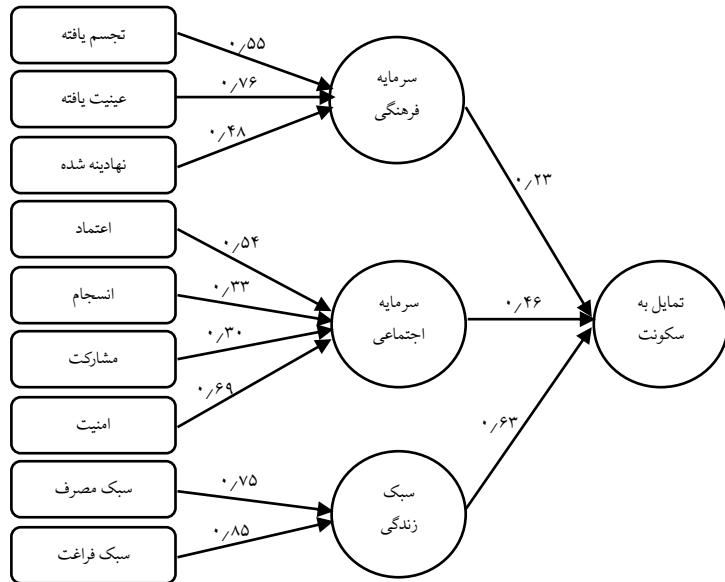

نتایج جدول نشان می‌دهد کلیه مؤلفه‌ها و متغیرها به غیر از سرمایه فرهنگی به تمایل به سکونت دارای بار عاملی مناسبی هستند و نشان از برآزش خوب مدل است یا به عبارتی متغیرهای پژوهش دارای ارتباط سازگار باهم هستند. برای آزمون فرضیات از مدل تحلیل عاملی در حالت ضریب معنی‌داری استفاده شد. قسمت معنی‌داری ضرایب و پارامترهای به دست آمده در مدل اندازه‌گیری ابعاد پژوهش را نشان می‌دهد. عددی معنی‌دار خواهد بود که بزرگ‌تر از ۱/۹۶ یا کوچک‌تر از ۱/۹۶- باشد. جدول زیر نتایج این مرحله را نشان می‌دهد.

جدول ۴. نتیجه آزمون فرضیات

ردیف	فرضیات	مقدار آماره T	نتیجه آزمون فرضیه
۱	سرمایه اجتماعی - تمایل به سکونت	۵/۱۷	تأیید
۲	سرمایه فرهنگی - تمایل به سکونت	-۰/۷۵	رد
۳	سبک زندگی - تمایل به سکونت	۹/۴۹	تأیید

همان‌گونه که مشخص شده است رابطه سرمایه اجتماعی با تمایل به سکونت و رابطه سبک زندگی با تمایل به سکونت معنادار و مثبت است زیرا مقادیر از ۱/۹۶ بیشتر است؛ اما رابطه سرمایه فرهنگی و تمایل به سکونت رابطه معنادار نیست زیرا مقدار آماره T در بازه ۱/۹۶- تا ۱/۹۶ قرار دارد.

شکل ۲. مدل نهایی عوامل مؤثر بر تمایل به سکونت

۶. بحث

یافته‌های مطالعه نشان داد که میانگین نمره ابعاد سرمایه اجتماعی در سطح متوسط بود. ابعاد انسجام و مشارکت وضعیت نامناسب‌تری نسبت به سایر ابعاد داشتند. مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار بر سکونت در ابعاد سرمایه اجتماعی امنیت منطقه بود. سرمایه فرهنگی پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شد. در ابعاد سرمایه فرهنگی، سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده وضعیت نامناسب‌تری داشت. در مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی به‌جز کتاب و کتاب‌خوانی، مؤلفه تعیین‌کننده‌ای برای سکونت مشاهده نشد. علاقه به هنر محدود به

موسیقی بوده است. سبک مصرف ساکنین به طور کلی سنتی و اقتصادی بود و علاقه به مصرف افراطی در منطقه وجود نداشت. به واسطه وجود پارک لاله نمره سبک فراغت (فردی و جمعی) بالاتر از متوسط ارزیابی گردید. این مؤلفه نقش چشمگیری در سکونت منطقه داشته است. تحلیل عاملی نشان داد که متغیرهای سرمایه اجتماعی و سبک زندگی بر تمایل به سکونت در منطقه تأثیرگذار هستند و متغیر سرمایه فرهنگی تأثیر معنی داری بر آن ندارد.

یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد عادت‌واره سبک فراغت نقش تعیین‌کننده‌ای در انتخاب محل زندگی در منطقه ۶ تهران دارد. سبک فراغت به انتخاب‌های افراد در مورد چگونگی گذراندن اوقات فراغتشان اشاره دارد. این سبک‌ها نه تنها بازتابی از ترجیحات شخصی هستند، بلکه با عادت‌واره‌های فرهنگی و اجتماعی گره خورده‌اند. در منطقه مورد مطالعه، مکان‌های مختلفی برای فعالیت‌های فراغتی و فرهنگی وجود دارد؛ از کافه‌ها و رستوران‌های شیک گرفته تا مراکز فرهنگی و تفریحی و پارک‌های بزرگ افراد با عادت‌واره‌هایی که به این نوع فعالیت‌ها تمایل دارند، احتمالاً این منطقه را به دلیل فراهم بودن امکاناتی که با ترجیحات فراغتی‌شان سازگار است، انتخاب می‌کنند. انتخاب محل زندگی در این منطقه می‌تواند بخشی از یک استراتژی برای حفظ یا ارتقای هویت اجتماعی باشد. افراد ممکن است به مناطقی تمایل داشته باشند که سبک فراغت رایج در آن‌ها با هویت و تصویر اجتماعی که می‌خواهند ارائه دهند، همخوانی داشته باشد. این امر به ویژه در افرادی با سابقه فرهنگی و دانشگاهی و نیاز به محیط‌های فراغتی بیشتر به چشم می‌آید؛ کما اینکه در حضور در زمان‌های مختلف در پارک لاله این موضوع را می‌توان لمس کرد.

بورديو استدلال می‌کند که عادت‌واره‌های افراد نه تنها رفتارهای آن‌ها را در موقعیت‌های خاص شکل می‌دهند، بلکه به طور ضمنی بر تصمیم‌های کلان‌تر مانند انتخاب محل زندگی نیز تأثیر می‌گذارند (بورديو، ۱۳۹۰، ۲۰۹). در اینجا، افراد با توجه به عادت‌واره‌های خود، به مناطقی جذب می‌شوند که با سبک زندگی و هنجارهای

فرهنگی‌شان هماهنگ باشد. منطقه ۶ تهران با ارائه امکانات و خدماتی که متناسب با این عادت‌واره‌هاست، به یک انتخاب محبوب برای کسانی تبدیل می‌شود که به دنبال سبک زندگی‌ای هستند که هم به لحاظ مصرف و هم فراغت با موقعیت اجتماعی و هویت فرهنگی‌شان سازگار باشد.

میانگین نمره ابعاد سرمایه اجتماعی در سطح متوسط بود و این یافته با مطالعه کاکاوند و همکاران (۱۳۹۸) و لقمان همسویی دارد. در مطالعه کاکاوند و همکاران در شهر قزوین ارزیابی ابعاد مشارکت اجتماعی، انسجام و اعتماد اجتماعی در همه محلات مورد بررسی پایین‌تر از میانگین بوده است (کاکاوند و همکاران، ۱۳۹۸، ۲۵-۴۶).

مطالعه لقمان و همکاران نیز نشان داد که میزان اعتماد اجتماعی با توجه به ناهمگونی جمعیتی در گونه محله قدیمی در سطح پایین‌تری قرار داشته است (لقمان و همکاران، ۱۳۹۷، ۶۱-۸۹).

در مطالعه خوراسگانی نیز میانگین نمره سرمایه اجتماعی محله مورد بررسی ۲/۹۹ بود که کمی کمتر از متوسط بود (ربانی خوراسگانی، ۱۳۸۸، ۱۱۹-۱۵۰). در مطالعه دیگری که سرمایه اجتماعی را در برخی محلات تهران سنجیده است نمره بعد اعتماد بالاتر از میانگین بوده و نمره بعد مشارکت پایین‌تر از میانگین بوده است (مصطفی‌پور، حقیقتیان و محمدی، ۱۳۹۷، ۷-۲۰). این موضوع را به عواملی زیادی می‌توان مرتبط دانست. سرمایه اجتماعی در سطح کلان روند نزولی داشته است. بی‌اعتمادی به دولت و متعاقباً بین افراد جامعه در سال‌های اخیر افزایش یافته است. از طرفی در کلان‌شهرها فرهنگ شهرنشینی بسیار تغییر کرده است و در جامعه کنونی فردیت بیشتر رواج یافته است و اجتماع به معنای روابط چندان اهمیتی ندارد. با این حال سرمایه اجتماعی به‌طور کلی با تمایل به سکونت در منطقه ارتباط معنی‌دار و وضعیفی داشت. از بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، امنیت بیشترین تأثیر را بر سکونت در منطقه گذاشته است و در مقابل انسجام و مشارکت کمترین تأثیر را داشته‌اند. نتایج مطالعه نقدی نشان داد که سرمایه اجتماعی یک مکان تأثیر معناداری در فرایند دل‌بستگی

مکانی افراد نسبت به محله‌های مورد مطالعه دارد (نقدی، وحدت و سجاذزاده، ۱۳۹۵، ۲۳-۵۰) که با نتایج مطالعه حاضر همسو است. همچنین در مطالعه خوراسگانی سرمایه اجتماعی باثبات مسکونی و ویژگی‌های محل زندگی افراد رابطه معنی‌داری داشت. از بین عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، شرکت در مراسم مذهبی در محله بیشترین تأثیر را داشته است (ربانی خوراسگانی، ۱۳۸۸).

نتایج مطالعه جواد زاده اقدام نشان داد که سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم و معنی‌داری با پایداری محله دارد (جوادزاده اقدم و علوی، ۱۳۹۴، ۸۳-۱۰۴). همان‌طور که ذکر شد مهم‌ترین عاملی که در سرمایه اجتماعی و در ارتباط با تصمیم‌گیری افراد برای سکونت در محله تأثیرگذار بود بعد امنیت بود و می‌توان گفت نام منطقه شش و محله امیرآباد، امنیت را در ذهن متبادر می‌سازد. این موضوع در حدی بوده است که در صورت خالی ماندن منزل ساکنین به مدت طولانی هیچ نگرانی در این خصوص وجود نخواهد داشت.

سرمایه فرهنگی در محله مورد بررسی نشان داده که در همه ابعاد سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، عینیت یافته و نهادینه‌شده نمره ارزیابی پایین‌تر از متوسط داشته و سرمایه فرهنگی بالایی وجود ندارد. همچنین نتایج مدل ساختاری نشان داد که سرمایه فرهنگی بر انتخاب سکونت در منطقه تأثیرگذار نبود است. نتایج مطالعه فائق و باینگانی نشان داد که پایگاه اقتصادی اجتماعی با سرمایه فرهنگی رابطه معناداری دارد و از میان ابعاد آن بیشترین نقش تبیین‌کنندگی را در زمینه سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده ایفاء می‌کند که این موضوع با پژوهش حاضر همخوانی ندارد (فائق و باینگانی، ۱۳۹۷).

بر اساس دیدگاه بوردیو افرادی که سرمایه فرهنگی بالاتری دارند روابط بیشتری با دیگران دارند. با توجه به اینکه سرمایه فرهنگی باعث ایجاد پرستیژ برای افراد می‌شود بنابراین اعتماد به نفس آن‌ها بالا می‌رود و آن‌ها را به مشارکت در جامعه وامی‌دارد و به‌نوعی این سرمایه محرک ایجاد سرمایه اجتماعی برای افراد می‌شود (بوردیو، ۱۳۹۰، ۱۳۸). با توجه به اینکه در مطالعه حاضر سرمایه فرهنگی کمتر از میانگین نظری بود و

از بین مؤلفه‌های آن تنها علاقه به موسیقی تا حدودی مشاهده گردید. لازم به ذکر است تنوع گروه‌های ساکن در محله نیز باعث شده است که نمره سرمایه فرهنگی پایین باشد. می‌توان این‌گونه اظهار کرد با توجه به تنوع و پایین بودن نمره سرمایه فرهنگی، تأثیر آن‌چنانی بر انتخاب سکونت در منطقه نداشته است. نتایج مطالعه نظارتی‌زاده نیز با مطالعه حاضر همخوانی دارد؛ سرمایه فرهنگی بالا در مجتمع‌های مسکونی اصفهان با ناسازگاری افراد در محل سکونت ارتباط مستقیم داشته است (نظارتی‌زاده، اسماعیلی و محمدی، ۱۳۹۹، ۱۶۴-۲۴۳).

سرمایه اجتماعی و فرهنگی نقش مهمی در تمایل افراد به سکونت در این منطقه ایفا می‌کنند، اما هر یک از این سرمایه‌ها اثرات متفاوتی دارند. به‌عنوان مثال، در حالی که امنیت و انسجام اجتماعی به‌عنوان ابعاد کلیدی سرمایه اجتماعی بر انتخاب سکونت تأثیر داشته‌اند، سرمایه فرهنگی تأثیر معنی‌داری نداشته است. بر اساس نظریه بوردیو، میدان اجتماعی شامل ساختارهایی است که در آن سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی توسط افراد به‌طور نابرابر توزیع و مصرف می‌شود. به عبارت دیگر، افرادی که در این میدان‌ها فعالیت می‌کنند، بر اساس میزان سرمایه‌هایی که در اختیار دارند، به فضاهای خاصی جذب می‌شوند (بوردیو، ۱۳۹۰، به نقل از: جمشیدیها، ۱۳۹۴، ۹-۳۴).

از سوی دیگر، یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی در این منطقه پایین‌تر از متوسط است و تنها در مؤلفه‌هایی مانند علاقه به موسیقی تا حدودی مشاهده می‌شود. این مسئله می‌تواند نشان‌دهنده نوعی محدودیت ساختاری در فرایند انتخاب سکونت باشد، جایی که ساختارهای اجتماعی به‌گونه‌ای عمل می‌کنند که سرمایه فرهنگی نقش کمتری در تصمیم‌گیری‌های روزمره افراد ایفا می‌کند. طبق نظریه بوردیو، سرمایه فرهنگی می‌تواند نقش مهمی در تعیین جایگاه اجتماعی افراد داشته باشد (بوردیو، ۱۳۹۰، ۱۱۲)، اما در این مطالعه، به دلیل پایین بودن سطح این سرمایه، تأثیر مستقیمی بر انتخاب محل سکونت مشاهده نشده است. می‌توان این امر را به تنوع گروه‌های ساکن در منطقه نسبت داد که شاید به دلیل تفاوت در میدان‌های اجتماعی مختلف،

اهمیت سرمایه فرهنگی برای آن‌ها کمتر بوده و بیشتر بر ابعاد امنیت و سرمایه اجتماعی تمرکز کرده‌اند. نقش نهادهای اجتماعی نیز در این تحلیل مورد توجه قرار می‌گیرد. منطقه ۶ تهران با دارا بودن کافه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی به‌عنوان نهادهایی که فرصت تعاملات اجتماعی و تقویت سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی را فراهم می‌کنند، تأثیر مهمی در جذب ساکنان دارد. این نهادها به‌عنوان بخش مهمی از ساختارهای اجتماعی منطقه، به شکل‌گیری هویت اجتماعی ساکنان کمک می‌کنند و موجب تثبیت پیوندهای اجتماعی و فرهنگی در منطقه می‌شوند.

سبک زندگی در دو بعد سبک فراغت و سبک مصرف ساکنین سنجیده شد. نتایج نشان‌دهنده این بود که وجود پارک لاله در محله عامل مهمی برای انتخاب محل سکونت افراد محسوب می‌شود. ساکنین جدید محله بیان داشتند که یکی از عوامل مهم تأثیرگذار وجود پارک لاله برای انتخابشان بوده است تا بتوانند برای ورزش و تفریح با خانواده از آن بهره‌مند شوند. ساکنین محله بیشتر اوقات فراغتشان را چه به‌صورت فردی یا در جمع خانواده یا دوستانه بیشتر در این پارک سپری می‌کنند. افراد در انتخاب محل سکونت به طور فعالانه تصمیم می‌گیرند و با توجه به ترجیحات فردی و سبک زندگی خود، محیط‌های متناسب با نیازهایشان را انتخاب می‌کنند. پارک لاله به‌عنوان یکی از جذابیت‌های اصلی منطقه ۶، نه تنها به دلیل دسترسی به فضای فراغتی بلکه به دلیل همخوانی با ترجیحات فرهنگی و اجتماعی افراد انتخاب شده است. افراد با تصمیم به سکونت در منطقه‌ای که به سبک فراغتی مطلوب‌شان نزدیک است، عاملیت خود را به نمایش می‌گذارند و این فضاها را بخشی از زندگی روزمره و هویت خود می‌سازند.

مطالعه احمدی و همکاران نشان داد که تغییر در سبک زندگی را می‌توان از طریق بعضی از مؤلفه‌های اجتماعی مانند سرمایه اجتماعی و فرهنگی تسهیل کرد (احمدی، فیضی و حکیمی‌نیا، ۱۳۹۸، ۱-۱۷). همچنین نتایج مطالعه روستایی نشان داد که بین الگوهای چهارگانه سکونت عامل اوقات فراغت تفاوت معنی‌دار کمتری دارد و می‌توان گفت این عامل به‌طور یکسان بر همه الگوهای سکونتی تأثیرگذار است که با مطالعه ما

همخوانی دارد (روستایی، فرخی و قربانی، ۱۳۹۹، ۱۱۳-۱۲۴). علاوه بر این، هاشتنباخ به این نتیجه رسید که عادت‌واره و میدان مسکن انتخاب مسکن را شکل می‌دهند (هاشتنباخ، ۲۰۱۵) که با نتایج مطالعه حاضر همخوانی دارد به نحوی که سبک زندگی بیشترین تأثیر را در تعیین میزان تمایل به سکونت افراد ایفا می‌کند.

دیدگاه بوردیو به سرمایه و مفاهیمی مانند منش، سبک زندگی و ... از دید تمایز است. او با نگاهی جدید به دنبال تبیین طبقه در جامعه است و با کمک این مفاهیم می‌خواهد آن‌ها را بازتعریف کند. در مطالعه مسکن اجتماعی فرانسه، بوردیو سرمایه فرهنگی و عادت‌واره را برای تمایز گروه‌های مختلف مانند معلمان و کارگران به کار برده است. به عقیده وی عادت‌واره در تلاش برای تبیین کارکردهای زنان و مردانی پرورانده شد که حس می‌کردند به جهان اقتصادی خارجی و غریبه‌ای پرتاب شده‌اند که بخشی از واردات تحمیلی استعمار است؛ زنان و مردانی با طبع و قریحه‌ای فرهنگی - به خصوص قریحه اقتصادی - که در دنیای پیشا سرمایه داری کسب کرده‌اند. مفهوم سبک زندگی در اندیشه بوردیو در ارتباط با مفاهیم سرمایه، میدان و عادت‌واره است. طبق نظریه وی شرایط عینی زندگی، میزان و نوع ترکیب انواع سرمایه و سلیقه فرد در ساختار اجتماعی میدان به تولید عادت‌واره خاص منجر می‌شود. طبق تعریف بوردیو عادت‌واره خصلت‌های پایدار درونی شده و قابل انتقال هستند (بوردیو، ۱۳۹۵، ۸۰). سبک زندگی افراد منطقه ۶ و ترجیحات رفتاری آن متأثر از عادت‌واره‌های سبک مصرف اقتصادی و سبک فراغت متأثر از فضای پارک لاله است. این دو مفهوم به نوعی طی نسل‌های متعدد به فرزندان نیز منتقل شده است.

۷. نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر تلاش شد مقوله انتخاب محل سکونت به‌عنوان مقوله اجتماعی بررسی شده و عوامل اجتماعی مؤثر بر انتخاب محل سکونت و تمایل به سکونت در محله انتخاب شده با الهام از بخش‌هایی از اندیشه پیر بوردیو تحلیل شود. استدلال پژوهش

حاضر مبتنی بر این فرض بنیادی بود که انتخاب محل زندگی فقط در چارچوب پیش فرض‌هایی مبتنی بر انتخاب عقلانی صورت نمی‌گیرد بلکه ساختارهای اجتماعی و فرهنگی نقشی مهمی در انتخاب افراد بازی می‌کنند. انتخاب محل سکونت افراد در منطقه ۶ تهران نه تنها نتیجه عوامل ساختاری مانند امنیت، سرمایه اجتماعی و امکانات محلی است، بلکه متأثر از کنش‌های فردی و تصمیمات روزمره آن‌ها در ارتباط با سبک زندگی و فراغت نیز می‌باشد. انتخاب محل زندگی در منطقه ۶ تهران تنها به عوامل اقتصادی و دسترسی به امکانات محدود نمی‌شود، بلکه عادت‌واره‌های مصرف و فراغت به شدت بر این انتخاب تأثیرگذار هستند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که فرایند اجتماعی شدن و سبک زندگی نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با محل سکونت دارد. در نهایت، انتخاب محل زندگی می‌تواند به‌عنوان بیانی از هویت اجتماعی و فرهنگی افراد تعبیر شود.

۸. سپاسگزاری

این مقاله حاصل پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد با رهنمایی آقای دکتر روح‌اله نصرتی و با حمایت مادی و معنوی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران و دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران انجام شده است. نویسندگان از همه کسانی که در انجام این مطالعه مشارکت داشتند تشکر می‌کنند.

۹. تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی از سوی نویسندگان گزارش نشده است.

منابع

- آتشین صدف، عبدالرضا؛ و خیری، محمد (۱۳۹۶). بنیان‌های نظری سبک زندگی در اندیشه پی‌یروردیو با رویکرد انتقادی. پژوهش‌نامه سبک زندگی، ۳(۵)، ۹-۴۴. doi: 20.1001.1.24763101.1396.3.2.2.7
- احمدی، یعقوب؛ فیضی، زربانو؛ و حکیمی‌نیا، بهزاد (۱۳۹۸). مطالعه جامعه‌شناختی موقعیت اجتماعی زنان مبتنی بر مؤلفه‌های سیاسی-اجتماعی (مورد مطالعه: زنان شهر سنندج). تغییرات اجتماعی-فرهنگی، ۱۶(۲)، ۱-۱۷.
- انصاری، ابراهیم؛ و عطایی، پریسا (۱۳۹۱). بررسی میزان و تأثیر سرمایه اجتماعی بر روابط اجتماعی ساکنان مجتمع‌های مسکونی (مطالعه موردی دو منطقه از شهر اصفهان). فصلنامه مطالعات شهری، ۲(۲)، ۱۳.
- بوردیو، پی‌یر (۱۳۸۱). نظریه کنش (مترجم مرتضی مردیها). تهران: نقش و نگار.
- بوردیو، پی‌یر (۱۳۹۰). تمایز (نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی) (ترجمه حسن چاوشیان). تهران: نشر ثالث.
- بوردیو، پی‌یر (۱۳۹۵). ساختارهای اجتماعی اقتصاد (مترجم: حسن چاوشیان). تهران: مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.
- پیربابایی، محمدتقی؛ و سلطان زاده، محمد (۱۳۹۴). مقدمه‌ای بر صورت بندی میدان معماری معاصر ایران بر اساس نظریه میدان بوردیو. نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۲۰(۲)، ۷۳-۸۴.
- جمشیدیها، غلامرضا؛ کلانتری، عبدالحسین؛ و نصرتی، روح‌اله (۱۳۹۴). بازار به مثابه میدان: تحلیل بوردیویی بازار با تأکید بر بازار سنتی تهران. مطالعات جامعه‌شناختی، ۲۲(۱)، ۹-۳۴.
- جمشیدیها، غلامرضا؛ و پرستش، شهرام (۱۳۸۶). دیالکتیک منش و میدان در نظریه عمل پی‌یر بوردیو. نامه علوم اجتماعی، ۳۰، ۳۲-۱.
- جوادزاده اقدم، هادی؛ علوی، سیدعلی (۱۳۹۵). تحلیل تطبیقی نقش سرمایه اجتماعی در پایداری محله‌ای در بافت‌های فرسوده و جدید (نمونه موردی: محلات نارمک و یوسف آباد). پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۷(۲۴)، ۸۳-۱۰۴.
- ربانی خوراسگانی، علی؛ صدیق‌اورعی، غلامرضا؛ و خنده‌رو، مهدی (۱۳۸۸). بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در سطح محله. علوم اجتماعی (دانشگاه فردوسی مشهد)، ۱۴(۶)، ۱۱۹-۱۱۹. doi: 10.22067/jss.v0i0.8772.۱۵۰
- رستمی، احسان؛ و اردشیرزاده، مرجان (۱۳۹۲). نگاهی به نظریه‌های سبک زندگی. فصلنامه مطالعات سبک زندگی، ۲(۳)، ۳۱-۹.

رسول زاده، فرزانه؛ شاهچراغی، آزاده؛ و بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۸). ارائه مدل ارتباطی سرمایه اجتماعی و معماری در مجموعه‌های مسکونی مبتنی بر ساخت اجتماعی. معماری و شهرسازی پایدار، ۱۷(۱)، ۱۹۷-۱۹۷

doi: 10.22061/jsaud.2019.5758.1557.216

روستایی، شهرپور؛ فرخی، صومعه؛ و قربانی، رسول (۱۳۹۹). تحلیلی بر سبک زندگی مسکونی و الگوی سکونت شهری با تأکید بر رضایت، انتخاب و ترجیح (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۶(۸۲)، ۱۱۳-۱۲۴.

زنجانی، حبیب‌الله؛ گل‌کار، زهرا؛ و محمدی، حامد (۱۳۹۰). بررسی جنبه‌های اجتماعی مسکن مهر مطالعه موردی شهرستان کرج. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۲۲(۷)، ۸۹-۱۱۷.

زنگنه، مهدی؛ و هاجری، فاطمه (۱۳۹۳). تحلیلی بر ابعاد اجتماعی مسکن در نقاط شهری استان خراسان رضوی. اولین کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار.

سلطانی، علی؛ قضایی، محمد؛ حسینی، عبدالله؛ و عسکری، سجاد (۱۳۹۳). تحلیلی بر ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی ساکنان مسکن مهر، مطالعه موردی شهرهای شیراز، فیروزآباد، آباد، نورآباد و استهبان. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۶(۲۲)، ۶۷-۸۴.

شاطریان، محسن؛ کیانی سلمی، صدیقه؛ و قنبری، رعنا (۱۳۹۶). ارزیابی اثرات اقتصادی-اجتماعی و کالبدی مسکن مهر از دیدگاه ساکنان (مطالعه موردی: مسکن مهر شهرکاشان). فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)، ۷(۳)، ۱۰۹-۱۲۶.

شصتی، شیما؛ و فلاحی، محمدمنصور (۱۳۹۳). رابطه میان سبک زندگی و مسکن ایرانی (با تکیه بر نظریه «جامعه‌کوتاه‌مدت» و نظریه «راهبرد و سیاست سرزمینی جامعه ایران»). فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای

در علوم انسانی، ۶(۳)، ۱۱۷-۱۳۷. 10.7508/isih.2014.23.005

غفوریان، میترا؛ افشین مهر، وحید؛ و نوروزی‌زاده، زهرا (۱۳۹۶). بازشناسی مؤلفه‌های پایداری اجتماعی مؤثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در مجموعه‌های مسکونی (محلله ابازر، تهران). هویت شهر، ۱۱(۳۰)، ۳۱-۴۴.

فانقی، سحر؛ و باینگانی، بهمن (۱۳۹۵). سنجش سرمایه فرهنگی طبقات بر اساس پایگاه اقتصادی-اجتماعی (مطالعه در میان شهروندان اصفهانی). جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۷(۳)، ۱۱۷-۱۳۷.

کارگرفلاح، ام‌البنین؛ کریمیان، حبیب‌الله؛ و شریفی، منصور (۱۴۰۱). رابطه بین اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و سرمایه فرهنگی بر سبک زندگی سبز در زنان خانه دار (مورد مطالعه شهر تهران). سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۶(۳)، ۳۴۳-۳۵۶.

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۶۰

دوره ۱۸، شماره ۱
بهار ۱۴۰۴
پایه ۶۹

کاکاوند، الهام؛ آهنی، سمیه؛ زارعی، فاطمه؛ و هاشم پور، رحیم (۱۳۹۶). ارزیابی تطبیقی جایگاه سرمایه اجتماعی در ساختار محلات شهری با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی مطالعه موردی: شهر قزوین. آمایش محیط، ۱۰(۳۶)، ۲۵-۴۶.

لقمان، مونا؛ سعیده زرابادی، زهرا سادات؛ و بهزادفر، مصطفی (۱۳۹۸). سنجش و مقایسه سرمایه اجتماعی در گونه‌های متفاوت محلات شهری (نمونه موردی: محله سلطان میر احمد و فین کاشان). پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۷(۱۳)، ۶۱-۸۹. doi: 10.22084/csr.2019.14664.1384.۸۹-۶۱

محمدزاده، پرویز؛ شیرافکن، مهدی؛ و بهبودی، داود (۱۳۹۸). کاربرد روش نظریه داده بنیاد در شناسایی الگوی ذهنی تقاضای مسکن در شهر تبریز: رویکرد علوم شناختی. اقتصاد شهری، ۴(۱)، ۱-۲۴. doi: 10.22108/ue.2019.115718.1104

مصطفی پور، احسان؛ حقیقتیان، منصور؛ و محمدی، اصغر (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی میزان سرمایه اجتماعی محله‌های شهر تهران. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۱(۳۸)، ۷-۲۰.

ملکی، سعید؛ و شیخی، حجت (۱۳۸۸). بررسی نقش شاخص‌های اجتماعی مسکن در سطح استان‌های کشور با استفاده از روش شاخص ترکیبی توسعه انسانی. مسکن و محیط روستا، ۲۸(۱۲۷)، ۹۴-۱۰۷.

میرمحمدتبار، سیداحمد (۱۴۰۲). فراتحلیل عوامل مؤثر بر مصرف فرهنگی در ایران. علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲۰(۲)، ۱۶۵-۱۸۶. doi: 10.22067/social.2023.83563.1387.۱۸۶-۱۶۵

نظارتی‌زاده، محمدرضا؛ اسماعیلی، رضا؛ و محمدی، اصغر (۱۴۰۲). تبیین جامعه‌شناختی سرمایه فرهنگی بر سازگاری اجتماعی (موردشناسی: ساکنان مجتمع‌های مسکونی شهر اصفهان). فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، ۱۰(۳۶)، ۲۴۳-۱۶۴. doi: 10.22111/gaij.2020.5827.۱۶۴-۲۴۳

نقدی، اسداله؛ وحدت، سلیمان؛ و سجادزاده حسن (۱۳۹۵). نقش سرمایه‌های اجتماعی در دل‌بستگی به مکان در محلات سنتی (نمونه موردی: محلات شهر همدان). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۶(۱۸)، ۲۳-۵۰.

یزدان‌پناه شاه‌آبادی، محمدرضا؛ و سجادزاده، حسن (۱۳۹۷). تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی شهری؛ رویکردی اجتماعی در برنامه ریزی محلات تاریخی؛ نمونه موردی بافت تاریخی شهر تهران. فصلنامه علمی پژوهشی جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۹(۳)، ۱۳۳-۱۵۸.

Boterman, W. R. (2012). Deconstructing Coincidence: How Middle-Class Households use Various Forms of Capital to Find a Home. *Housing, Theory and Society*, 29(3), 321-338. doi: 10.1080/14036096.2011.638315

- Hochstenbach, C. & Boterman, W. R. (2015). Navigating the field of housing: Housing pathways of young people in Amsterdam. *Journal of Housing and the Built Environment*, 30(2), 257-274. doi:10.1007/s10901-014-9405-6
- Tong, D, Zhang, Y, MacLachlan, I., & Li, G. (2020). Migrant housing choices from a social capital perspective: The case of Shenzhen, China. *Habitat International*, 96, 102082. doi:10.1016/j.habitatint.2019.102082
- Zare, B., & Roghanian, Z. (2018). Exploring the concept of cultural capital and its role in Promoting the citizenship culture. *Iranian journal of educational sociology*, 1(10), 50-64.

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۶۲

دوره ۱۸، شماره ۱

بهار ۱۴۰۴

پایه ۶۹